

Transgraniczne sprawy spadkowe (poziom podstawowy)

PROJEKT: SKUTECZNIEJSZE STOSOWANIE PRZEPISÓW UE Z ZAKRESU PRAWA RODZINNEGO I SPADKOWEGO

Warsztaty organizowane w ramach serii są współfinansowane przez UE w ramach programu „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” na lata 2014-2020.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach programu „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” na lata 2014-2020. Treść publikacji zawiera wyłącznie poglądy ERA i w żaden sposób nie odzwierciedla poglądów Komisji Europejskiej.

Transgraniczne sprawy spadkowe
Studium przypadku nr 1, wprowadzenie
Sprawa Mike'a i Waleski

Mike Palmann, specjalista do spraw restrukturyzacji przedsiębiorstw, urodził się w roku 1962. Mężczyzna ma dwójkę dzieci z pierwszego małżeństwa, które zakończyło się rozwodem w 2008 roku. Syn Mike'a, Jan, mieszka w Pradze, gdzie prowadzi kancelarię prawną, natomiast jego córka Julia mieszka w Berlinie, gdzie pracuje jako doradca ds. PR. Po wielu latach pracy dla jednej z największych firm w sektorze Mike postanawia stworzyć własną firmę restrukturyzacyjną, współpracującą głównie z przedsiębiorstwami branży medycznej i nauk biologicznych.

W roku 2012 Mike żeni się z Waleską, obywatelką polską, którą spotkał w Polsce podczas jednej z licznych podróży służbowych. Para zamieszkuje w Poznaniu, gdzie Mike kupił dom, uszczuplając przy tym znacznie swoje oszczędności. Od chwili zakupu nieruchomości Mike i Waleska zamieszkują we wspólnym gospodarstwie domowym. Mike współpracuje głównie z klientami z Niemiec, jednak zaczyna także rozglądać się za kontrahentami z Polski – niestety, bez powodzenia.

W styczniu 2017 roku para postanawia się rozstać. Ciągła nieobecność Mike'a spowodowana pracą odbija się bowiem negatywnie na jego relacjach z żoną. Po rozstaniu mężczyzna wraca do Niemiec, natomiast kobieta pozostaje w ich wspólnym domu w Poznaniu. Mike postanawia zamieszkać w Berlinie, żeby być blisko córki i wnuczki. Nadal pracuje jako specjalista ds. restrukturyzacji, koncentrując się głównie na niemieckiej branży medycznej. Stracił już nadzieję, że uda mu się nawiązać współpracę z klientami z Polski.

W czerwcu 2017 roku mężczyzna umiera nagle podczas górskiej wędrowki po górach we Francji. Jakiś czas wcześniej złożył pozew rozwodowy w niemieckim sądzie.

Waleska nie zamierza wyprowadzać się z domu w Poznaniu, mimo że nie dysponuje środkami, które pozwoliłyby jej na zakup nieruchomości. Po serii rozmów z Janem i Julią kobieta zdaje sobie sprawę, że będzie musiała złożyć wniosek do sądu, aby spróbować uzyskać korzystne dla siebie orzeczenie.

Pytanie 1

Waleska składa pozew do niemieckiego sądu pierwszej instancji. Chce, aby sąd wydał orzeczenie w sprawie jej praw do domu. Czy w przedmiotowej sprawie zastosowanie mieć będzie rozporządzenie spadkowe?

Pytanie 2

Czy niemiecki sąd jest sądem właściwym do rozpatrzenia wniosku Waleski dotyczącego dziedziczenia majątku po Mike'u?

Pytanie 3

W jaki sposób sąd może ustalić, czy dom w Poznaniu wchodzi w skład masy spadkowej po Mike'u?

Pytanie 4

Prawu którego państwa podlega spadek Mike'a?

Pytanie 5 - scenariusz alternatywny

Załóżmy, że po przeprowadzce do Polski i wspólnym zamieszkaniu z Waleską, Mike zaczyna poszerzać listę swoich klientów, dodając do niej polskie firmy. Wysiłki mężczyzny opłacają się i już po kilku miesiącach większość jego klienteli stanowią przedsiębiorstwa z Polski. Zbyt duże zaangażowanie w pracę odbija się jednak negatywnie na jego małżeństwie z Waleską. Na początku 2017 roku para postanawia rozstać się na jakiś czas i zastanowić nad przyszłością związku. Mike przeprowadza się do Frankfurtu nad Odrą i kontynuuje współpracę z Polskimi klientami. W czerwcu 2017 roku mężczyzna ginie w wypadku samochodowym, niedługo przed zaplanowanym spotkaniem z Waleską, podczas którego para miała zdecydować o przyszłości swojego małżeństwa. Wszystkie pozostałe fakty sprawy pozostają identyczne, jak w pierwszym scenariuszu. Prawu którego państwa podlega spadek Mike'a?

Pytanie 6 - scenariusz alternatywny

Podczas weekendowego wypadu na południe Polski, zorganizowanego dla uczczenia czwartej rocznicy ślubu, Mike pisze list do Waleski, w którym wyraża życzenie, aby w razie jego śmierci żona miała prawo – bez względu na to, czy będą pozostawać małżeństwem – do dalszego nieodpłatnego zamieszkiwania w domu w Poznaniu. Do napisania listu mężczyzna wykorzystuje papier firmowy hotelu, w którym zatrzymał się z Waleską. Po podpisaniu listu („Kocham, Mike”), mężczyzna przekazuje Walesce oryginał, a dla siebie zachowuje kopię. Waleska przedstawia list w sądzie, argumentując, że stanowi on ważny testament jej męża. Czy Jan i Julia mogą podważyć ważność testamentu, podnosząc zarzut, że nie został on sporządzony zgodnie z niemieckim prawem? Wszystkie pozostałe fakty sprawy pozostają identyczne, jak w pierwszym scenariuszu.

Pytanie 7

Założmy, że testament Mike’a jest wiążący. Czy zmieni to sytuację Waleski?

Pytanie 8

Wróćmy teraz do pierwszego scenariusza i nie bierzmy pod uwagę scenariusza alternatywnego z pytania 5 i 6. Założmy, że niemiecki sąd – po zastosowaniu polskiego prawa do ustalenia praw Waleski do nieruchomości oraz niemieckiego prawa w zakresie spadku po Mike’u – wydaje orzeczenie, w którym uznaje Jana i Julię za współwłaścicieli – razem z Waleską – domu w Poznaniu.

8.1. Czy Jan i Julia mogą uzyskać w sądzie europejskie poświadczenie spadkowe (ECS), aby dochodzić swoich praw w Polsce?

8.2. Czy organy w Polsce mogą odmówić wykonania ECS powołując się na fakt, że miejscem stałego pobytu zmarłego w chwili zgonu była Polska, a co za tym idzie niemieckie władze nie miały jurysdykcji do wydania poświadczenia?

Pytanie 1

Waleska składa pozew do niemieckiego sądu pierwszej instancji. Chce, aby sąd wydał orzeczenie w sprawie jej praw do domu. Czy w przedmiotowej sprawie zastosowanie mieć będzie rozporządzenie spadkowe?

Metodologia

*Krok 1: Ustalenie interesujących nas aspektów **prawa prywatnego międzynarodowego**.*

*Krok 2: Wytypowanie odpowiednich **źródeł prawa unijnego i międzynarodowego**.*

*Krok 3: Sprawdzenie **zakresu** stosowania instrumentów prawa unijnego i międzynarodowego; w przypadku, gdy zastosowanie może mieć kilka instrumentów, należy sprawdzić ich wzajemne powiązania.*

*Krok 4: Ustalenie właściwych **przepisów** i ich zastosowanie.*

W pierwszej kolejności należy zająć się określeniem przepisów mających znaczenie z punktu widzenia przedmiotowej sprawy. Unia Europejska przyjęła rozporządzenie, które reguluje sprawy związane z transgranicznymi sprawami spadkowymi: jest to rozporządzenie nr 650/2012¹.

Jako instrument prawa wspólnotowego rozporządzenie spadkowe ma **pierwszeństwo** stosowania przed prawem krajowym w zakresie transgranicznych spraw spadkowych, w związku z czym badając takie sprawy, nie należy odwoływać się do przepisów wewnętrznych danego państwa.

Każde rozporządzenie przyjęte przez Unię Europejską ma specyficzny **zakres stosowania**. Przystępując do badania sprawy, należy więc najpierw zweryfikować, czy dane rozporządzenie obejmuje swoim zakresem rozstrzygany spór.

Aby określić zakres stosowania rozporządzenia spadkowego, należy odpowiedzieć na kilka wstępnych pytań, a mianowicie:

- czy przedmiotowa sprawa ma wystarczający *wymiar transgraniczny*;
- czy okoliczności sprawy mieszczą się w *zakresie rzeczowym* rozporządzenia;
- czy okoliczności sprawy mieszczą się w *zakresie geograficznym* rozporządzenia;
- czy okoliczności sprawy mieszczą się w *zakresie czasowym* rozporządzenia;

- **Transgraniczny wymiar sprawy**

Chociaż Trybunał Sprawiedliwości UE nie wypowiedział się jeszcze jednoznacznie na ten temat, przyjmuje się, że warunkiem stosowania rozporządzenia spadkowego jest istnienie **transgranicznego wymiaru** w danej sprawie. Warunek ten nie został jednak precyzyjnie określony. O transgranicznej sprawie spadkowej może mówić wówczas, gdy:

- zmarły był obywatelem innego państwa niż państwo miejsca jego zwykłego pobytu;
- zmarły posiadał majątek w innym państwie niż państwo miejsca jego zwykłego pobytu; nie ma przy tym znaczenia, czy majątek ten stanowił znaczącą część całego majątku zmarłego;
- część spadkobierców lub innych beneficjentów spadku zamieszkuje w innym państwie niż państwo miejsca stałego pobytu zmarłego;

Powyższe przykłady nie wyczerpują listy sytuacji, w których daną sprawę można by uznać za posiadającą wystarczająco transgraniczny wymiar.

---

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego; Dz. U. L 201/07 z dnia 27 lipca 2012 r.

- **Zakres rzeczowy**

Zgodnie z art. 1 rozporządzenie stosuje się „do dziedziczenia majątku po osobach zmarłych”. Ten dość szeroki zakres stosowania został uściślony w motywie 9 Preambuły.

Prawodawca wyraźnie **wyłączył** z zakresu stosowania rozporządzenia pewne kwestie, mimo że mają one związek z dziedziczeniem. Są to na przykład kwestie podatkowe: rozporządzenie nie zastępuje przepisów regulujących zasady opodatkowania spadków obowiązujących w poszczególnych państwach członkowskich.

Z zakresu stosowania rozporządzenia wyłączono także m.in. kwestie dotyczące stanu cywilnego osób fizycznych oraz stosunków rodzinnych, zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnej osób fizycznych, zaginięcia lub nieobecności osób fizycznych oraz małżeńskich ustrojów majątkowych.

Powyższe kwestie rozstrzyga się na podstawie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego, stosowne uregulowania znaleźć można także w innych przepisach Unii Europejskiej z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego. Tak jest np. z kwestią małżeńskiego ustroju majątkowego (przynajmniej od 29 stycznia 2019 r.).² Większość zagadnień pominiętych w rozporządzeniu spadkowym podlega jednak przepisom prawa prywatnego międzynarodowego państwa członkowskiego, w którym wszczęto postępowanie spadkowe. Może to prowadzić do sytuacji, w której ta sama sprawa rozstrzygana jest na różne sposoby, w zależności od państwa sądu, który wydaje orzeczenie.

Badając, jakie kwestie zostały wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia, należy także zwrócić uwagę na treść art. 23. Wymienia on kwestie podlegające prawu właściwemu dla ogółu spraw dotyczących spadku. Można więc potraktować go jako pewnego rodzaju wskazówkę dotyczącą tego, co należy rozumieć pod pojęciem „spadku”.

- **Geograficzny zakres zastosowania**

Rozporządzenie spadkowe zostało przyjęte przez Unię Europejską. Obowiązuje wyłącznie w państwach członkowskich z wyjątkiem Danii, Wielkiej Brytanii i Irlandii, które nie przystąpiły do jego stosowania. Fakt, że powyższe trzy państwa nie są związane postanowieniami rozporządzenia nie oznacza jednak, że przepisu tego nie można stosować w odniesieniu do spraw spadkowych dotyczących obywatela jednego z tych państw, lub w przypadku, gdy zmarły miał miejsce stałego pobytu lub majątek w jednym z tych trzech państw.

---

² Zob. niżej (przypis 4).

Dania, Wielka Brytania i Irlandia nie uczestniczą w stosowaniu rozporządzenia. Oznacza to, że władze tych państw nie są zobowiązane do stosowania jego postanowień w transgranicznych sprawach spadkowych. Każdorazowo, gdy rozporządzenie wskazuje na stosowanie

prawa jednego z powyższych krajów, organ państwa członkowskiego zajmujący się sprawą spadkową, powinien zaznaczyć, że prawem właściwym jest prawo państwa trzeciego. Skutkiem powyższej sytuacji może być uruchomienie mechanizmu odesłania (art. 34). Co więcej, gdyby zmarły miał miejsce stałego pobytu w Danii, Wielkiej Brytanii lub Irlandii, zastosowanie mogłaby mieć dodatkowa zasada jurysdykcyjna, zgodnie z którą jurysdykcja należy do sądów państwa członkowskiego, w którym znajdują się składniki majątku spadkowego (art. 10).

Rozporządzenie ma na celu ułatwienie prawidłowego funkcjonowania „rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne”. (motyw 7 Preambuły). Jak widać, rozporządzenie ma wymiar europejski.

Rozporządzenie spadkowe nie zawiera zapisów odnoszących się do zakresu geograficznego, jakie często znajdujemy w innych aktach UE³. Brak więc elementów, które wskazywałyby na łączność z Unią Europejską, gwarantując w ten sposób stosowanie rozporządzenia.

W tym zakresie konieczne jest więc odwołanie się do przepisów jurysdykcyjnych zawartych w art. 4 - 10. Rozporządzenie ma zastosowanie każdorazowo po stwierdzeniu jurysdykcji sądów państwa członkowskiego, dlatego pierwszym krokiem powinno być zbadanie, czy nadaje ono jurysdykcję organom danego kraju.

Bez znaczenia jest obywatelstwo osoby zmarłej – rozporządzenia nie stosuje się wyłącznie do spraw spadkowych dotyczących obywateli państw członkowskich.

Jego przepisy mogą być stosowane także wówczas, gdy składniki majątku spadkowego znajdują się na terenie państwa trzeciego.

- **Czasowy zakres zastosowania**

Zgodnie z art. 83 rozporządzenie stosuje się do „dziedziczenia po osobach zmarłych w dniu lub po dniu 17 sierpnia 2015 r.”.

Jeśli śmierć nastąpiła przed powyższą datą, rozporządzenie nie ma zastosowania. Oznacza to, że notariusze i sądy zajmujące się transgranicznymi sprawami spadkowymi będą nadal stosować odnośne krajowe przepisy prawa prywatnego międzynarodowego jeszcze przez wiele lat. Notariusze i spadkobiercy nie mają bowiem możliwości „przystąpienia” do

³ zob. np. art. 4 - 6 rozporządzenia Bruksela I bis.

rozporządzenia.

Jeśli natomiast zgon nastąpił w dniu 17 sierpnia 2015 r. lub później rozporządzenie spadkowe ma moc obowiązującą. Zastępuje ono w całości krajowe przepisy prawa prywatnego międzynarodowego.

Art. 83 wprowadza dodatkowe zasady, które umożliwiają uwzględnienie przepisów rozporządzenia w odniesieniu do wyborów dokonanych przez zmarłego przed dniem 17 sierpnia 2015 r. Stwarza to możliwość stosowania rozporządzenia nawet w sprawach dotyczących testamentów lub innych rozrządzeń dokonanych przed powyższą datą.

Odpowiedź na pytanie 1:

Przedmiotowa sprawa mieści się w zakresie stosowania rozporządzenia spadkowego. Mike zmarł już po wejściu w życie rozporządzenia. Przedmiotowa sprawa dotyczy dziedziczenia majątku po osobie zmarłej (zob. art. 23 i motyw 9). I w końcu, Waleska składa wniosek do sądu państwa członkowskiego zobowiązanego do stosowania rozporządzenia. Fakt, że Mike, będący obywatelem niemieckim, w chwili śmierci mieszkał w Niemczech, nie jest przeszkodą w stosowaniu rozporządzenia. Mike mieszkał w dwóch różnych państwach członkowskich. Mężczyzna zawarł małżeństwo z obywatelką innego państwa członkowskiego i posiadał majątek w tym państwie. Rozpatrywana sprawa ma więc wymiar transgraniczny.

Pytanie 2

Czy niemiecki sąd jest sądem właściwym do rozpatrzenia wniosku Waleski dotyczącego dziedziczenia majątku po Mike'u?

Rozporządzenie spadkowe zawiera przepisy określające, kiedy sądy danego państwa członkowskiego mają jurysdykcję w sprawach dotyczących spadku. Przepisy te znaleźć można w art. 4 - 19 tego aktu.

Zgodnie z ogólną zasadą jurysdykcja w sprawach spadkowych należy do sądów państwa członkowskiego, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci (art. 4). W innych miejscach rozporządzenie ustanawia właściwość sądów państw członkowskich innych niż państwo ostatniego miejsca zwykłego pobytu zmarłego.

Rozporządzenie spadkowe – przepisy jurysdykcyjne

- Miejsce zwykłego pobytu (art. 4) → jurysdykcja do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku
- Pod uwagę bierze się chwilę śmierci zmarłego
- Ma zastosowanie tylko wówczas, jeśli zmarły mieszkał w państwie członkowskim

- Jeśli zmarły dokonał wyboru prawa właściwego: zainteresowane strony mogą przyznać jurysdykcję sądom państwa członkowskiego, którego prawo zostało wybrane (art. 5).
- Położenie majątku (art. 10)
- Ma zastosowanie tylko wówczas, gdy zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w państwie trzecim
- Zmarły był obywatelem państwa członkowskiego: jurysdykcja do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku
- Zmarły nie był obywatelem państwa członkowskiego: jurysdykcja do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku, jeśli zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w tym państwie członkowskim, pod warunkiem, że od chwili wniesienia sprawy do sądu upłynęło nie więcej niż 5 lat.
- W pozostałych przypadkach jurysdykcja ogranicza się do orzekania o składnikach majątku znajdujących się w danym państwie członkowskim
- Forum *necessitatis* (art. 11)
- Środki tymczasowe i środki zabezpieczające (art. 19)

W analizowanej sprawie Mike zmarł po wyjeździe z Poznania i powrocie do Niemiec. Mężczyzna zamieszkał na terenie Niemiec i skupił się na współpracy z niemieckimi klientami. Ponieważ mężczyzna nie dokonał wyboru prawa przed śmiercią, niemieckie sądy mogą oprzeć swoją jurysdykcję wyłącznie na zapisach art. 4, który przyznaje jurysdykcję do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku sądom państwa członkowskiego, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu.

Rozporządzenie nie zawiera jednak definicji pojęcia „miejsca zwykłego pobytu”. Pewne wskazówki interpretacyjne znaleźć można w Preambule (motywy 23 i 24). Nie możemy mieć jednak pewności, czy motywy zawarte w Preambule rozporządzenia mają rzeczywiste skutki prawne. Z drugiej strony nie można zapomnieć, że zajmując się innymi rozporządzeniami z obszaru prawa prywatnego międzynarodowego TSEU odniósł się do zawartych w nich motywów (zob. np. wyrok TSUE z dnia 20 października 2011 r., *Interedil Srl przeciwko Fallimento Interedil Srl, Intesa Gestione Crediti SpA*, sprawa nr C-396/09, ustęp 47, dotyczący rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego).

Motyw 23

„(...) Aby ustalić miejsce zwykłego pobytu, organ zajmujący się sprawą spadkową powinien dokonać ogólnej oceny okoliczności życia zmarłego w latach poprzedzających jego śmierć i w chwili jego śmierci, uwzględniając wszystkie istotne elementy faktyczne, w szczególności czas trwania i regularność obecności zmarłego w danym państwie oraz warunki i powody tej obecności. Tak ustalone miejsce zwykłego pobytu powinno wykazywać ścisły i stabilny związek z danym państwem, uwzględniając konkretne cele niniejszego rozporządzenia”.

Motyw 24

„W niektórych przypadkach ustalenie miejsca zwykłego pobytu zmarłego może okazać się

skomplikowane. Taka sytuacja może nastąpić w szczególności w przypadku, gdy zmarły z powodów zawodowych lub ekonomicznych wyjechał za granicę, aby tam pracować, czasem na długi okres, ale zachował ścisły i stabilny związek ze swoim państwem pochodzenia. W takim przypadku – w zależności od okoliczności danej sprawy – zmarłego można by uznać za nadal posiadającego miejsce zwykłego pobytu w państwie pochodzenia, w którym znajdował się ośrodek interesów jego życia rodzinnego i społecznego. Inne złożone przypadki mogą dotyczyć sytuacji, gdy zmarły mieszkał na zmianę w kilku kolejnych państwach lub gdy podróżował między państwami, nie osiedlając się na stałe w żadnym z nich. Jeżeli zmarły był obywatelem jednego z tych państw lub wszystkie główne składniki jego majątku znajdowały się w jednym z tych państw, szczególnym czynnikiem w ogólnej ocenie wszystkich okoliczności faktycznych mogłoby być jego obywatelstwo lub położenie tych składników majątku”.

Koncepcja miejsca zwykłego pobytu przewija się przez wiele rozporządzeń z obszaru prawa prywatnego międzynarodowego. Większość z tych regulacji nie uzależnia uznania danego państwa za miejsce zwykłego pobytu osoby od spełnienia warunku określonego, minimalnego czasu zamieszkiwania w tym państwie. W związku z powyższym w pewnych okolicznościach dane miejsce można uznać za miejsce zwykłego pobytu osoby, nawet jeśli osoba ta zamieszkiwała w nim przez krótki czas. Jedynym wyjątkiem jest tu rozporządzenie Bruksela II bis; zgodnie z art. 3 ust. 1 lit.a tego rozporządzenia sądy państwa członkowskiego miejsca zwykłego pobytu składającego wniosek mają jurysdykcję, jeśli osoba ta mieszkała tam przynajmniej rok przed złożeniem wniosku. Okres ten może zostać skrócony do 6 miesięcy, jeśli składający wniosek jest obywatelem danego państwa członkowskiego.

Rozporządzenie nie zawiera klauzuli wyjątkowej, która pozwalałaby sądowi na odstępstwa od zwykłego stosowania artykułu 4, podobnej do art. 21 ust. 2 rozporządzenia spadkowego dotyczącego prawa właściwego.

Odpowiedź na pytanie 2:

W opisywanym przypadku po rozstaniu z Waleką Mike postanowił zamieszkać w Berlinie. Mężczyzna nigdy, nawet mieszkając w Polsce, nie przestał pracować w Niemczech. Po rozstaniu wybrał Berlin, ponieważ tam mieszkały jego córka i wnuczka. Pozew rozwodowy także złożył w niemieckim sądzie. Powyższe elementy, a także niemieckie obywatelstwo Mike'a oraz fakt, iż jedynym łącznikiem mężczyzny z Polską jest nieruchomości, którą zakupił w tym kraju, wskazują na Niemcy jako państwo miejsca zwykłego pobytu Mike'a. Sądy niemieckie posiadają jurysdykcję do rozstrzygnięcia w przedmiotowej sprawie. To, który konkretnie sąd jest tym właściwym, ustala się już na podstawie niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego.

Zasady jurysdykcyjne zawarte w rozporządzeniu spadkowym odnoszą się wyłącznie do „sądów”. Pojęcie „sądu” zostało zdefiniowane w art. 3 ust. 2. Ponieważ państwa członkowskie mogą swobodnie określać role i kompetencje organów upoważnionych do zajmowania się sprawami spadkowymi (zob. motyw 20), zadanie

podziału majątku po zmarłym między beneficjentów może być powierzane różnym organom. W niektórych państwach członkowskich zajmują się tym sądy, w innych rolę tę pełnią organy administracyjne. W wielu krajach po otwarciu spadku korzysta się też z pomocy notariusza, który działa na podstawie wniosków beneficjentów lub z upoważnienia sądu. Chociaż w większości państw członkowskich notariusze nie pełnią funkcji sędziowskich w sprawach dotyczących spadku, istnieją wyjątki od tej reguły (zob. motyw 21). I tak na przykład na Węgrzech, w Czechach i na Słowacji notariusze wykonują funkcje sędziowskie w sprawach spadkowych, w związku z czym są oni związani zasadami jurysdykcji określonymi w rozporządzeniu.

Pytanie 3

W jaki sposób sąd może ustalić, czy dom w Poznaniu wchodzi w skład masy spadkowej po Mike'u?

Mike i Waleska są małżeństwem. Zastanówmy się najpierw, jakie składniki wchodzi w skład majątku mężczyzny. Należy tu ustalić, czy aktywa wchodzące w skład masy spadkowej należały wyłącznie do zmarłego, czy stanowiły wspólny majątek małżonków. Ponieważ w niektórych systemach prawnych fakt zawarcia związku małżeńskiego może mieć bezpośredni wpływ na relacje majątkowe pomiędzy małżonkami, należy najpierw zastanowić się, w jaki sposób podejść do tych relacji.

Unia Europejska przyjęła dwa rozporządzenia dotyczące relacji majątkowych między małżonkami i partnerami⁴. Oba akty odnoszą się jednak wyłącznie do małżeństw i związków partnerskich zarejestrowanych po 29 stycznia 2019 r. (art. 69).

W przypadku małżeństw zawartych przed 29 stycznia 2019 r. zastosowanie mają krajowe przepisy prawa prywatnego międzynarodowego. Przepisy te mogą różnić się w zależności od kraju: w niektórych państwach członkowskich małżonkowie mogą dokonać wyboru prawa właściwego, podczas, gdy w innych krajach nie jest to możliwe lub jest to możliwe, ale przy ograniczeniu wyboru. Tam, gdzie wybór nie jest możliwy, prawo właściwe dla relacji majątkowych może być ustalane na podstawie różnych kryteriów, np.: sądy niektórych państw członkowskich mogą powoływać się na prawo państwa, którego oboje małżonkowie są obywatelami. Zasady jurysdykcyjne obowiązujące w innych państwach mogą natomiast poddawać małżonków prawu państwa pierwszego zwykłego miejsca pobytu po zawarciu małżeństwa.

Jakie prawo ma zastosowanie do spraw małżeńskich w roku 2017?

Jeśli małżonkowie nie dokonali wyboru prawa właściwego:

⁴ Rozporządzenie Rady (UE) 2016/1103 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych (Dz. U. L 183/1 z dn. 8 lipca 2016) oraz Rozporządzenie Rady (UE) 2016/1104 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich (Dz. U. L 183/30 z dn. 8 lipca 2016 r.).

- i) Wspólne obywatelstwo (np. D, IT, E, NL)
- ii) Pierwsze wspólne miejsce pobytu małżonków (np. BEL, FR, LX)
- iii) Obecne wspólne miejsce pobytu małżonków (np. CH)
- iv) Cicha zmiana lub jej brak (np. Konwencja haska z 1978 r.)

Jeśli małżonkowie dokonali wyboru prawa właściwego:

- i) Możliwy wybór prawa właściwego (np. FR, NL, BEL)
  - a) Jedna z wielu opcji, jedno prawo (np. BEL, DE, IT)
  - b) Jedna z wielu opcji, jedno prawo lub wybór częściowy (np. Konwencja haska z 1978 r.)
- ii) Wybór prawa właściwego nie jest możliwy (np. GR).

Ponieważ powództwo zostało skierowane do sądu w Niemczech, organ ten kierować się będzie krajowymi zasadami prawa prywatnego międzynarodowego przy ustalaniu, które prawo ma zastosowanie do małżeńskiego ustroju majątkowego między Mikiem a Waleską.

Zgodnie z art. 14 i 15 niemieckiego prawa prywatnego międzynarodowego (EGBGB – Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch) w przypadku, gdy małżonkowie nie dokonają wyboru prawa właściwego lub nie mają wspólnego obywatelstwa, małżeński ustrój majątkowy podlega prawu państwa miejsca wspólnego zwykłego pobytu małżonków w chwili zawarcia małżeństwa.

W tej sytuacji najbardziej prawdopodobne będzie więc zastosowanie *prawa polskiego*, gdyż po ślubie para zamieszkała w Polsce.

Zgodnie z art. 31 polskiego Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w przypadku braku wyboru prawem właściwym będzie prawo państwa, w którym znajduje się majątek wspólny małżonków (Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ze zm.).

Uwaga dla prowadzącego: w tym miejscu można poprosić uczestników, aby zastanowili się, jakie prawo miałyby zastosowanie do relacji majątkowych między Mikiem a Waleską na podstawie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego ich państwa członkowskiego.

Odpowiedź na pytanie 3:

Prawem właściwym dla stosunków majątkowych między małżonkami w omawianej sprawie jest prawo polskie. Tak więc, aby ustalić, czy Waleska posiada jakiegokolwiek prawa do domu w Poznaniu, należy odwołać się do odpowiednich przepisów tego prawa.

Pytanie 4

Prawu którego państwa podlega spadek Mike'a?

Zgodnie z art. 21 rozporządzenia spadkowego prawem właściwym dla spraw dotyczących spadku jest prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci.

Kwestię ostatniego miejsca zwykłego pobytu Mike'a omówiliśmy już przy okazji udzielania odpowiedzi na pytanie 2: ustaliliśmy wówczas, że miejscem tym były Niemcy. Prawem właściwym dla spraw spadkowych jest więc w tym przypadku *prawo niemieckie*.

GOOD TO KNOW

Uzyskanie informacji o prawie spadkowym danego kraju bywa problematyczne.

Oprócz tradycyjnych pomocy, które znajdziemy w bibliotekach prawnych, np. książek z dziedziny komparatystyki prawa spadkowego (zob. np. Louis Garb i John Wood, *International Succession*, wyd. IV, OUP, 992 stron oraz CAE-IRENE-CNUE, *Les successions en Europe. Le droit national de 42 pays européens*, 2016), odpowiednie informacje uzyskać można także za pośrednictwem narzędzi internetowych.

Unia Europejska udostępnia informacje o prawie spadkowym wielu państw za pośrednictwem dwóch cyfrowych platform:

- i) Rada Notariatów Unii Europejskiej (CNUE) stworzyła platformę, na której zgromadzono informacje o prawie 22 państw członkowskich (www.successions-europe.eu)
- ii) Europejski portal e-Sprawiedliwość zapewnia dostęp do podstawowych informacji dotyczących prawa spadkowego 26 państw członkowskich (https://e-justice.europa.eu/content_successions-166-en.do).
- iii) Sądy mogą także uzyskać informacje o prawie innych państw członkowskich za pośrednictwem Europejskiej Sieci Sądowej. Kontakt z sędziami z innych państw członkowskich możliwy jest za pośrednictwem punktów kontaktowych: <https://e-justice.europa.eu/contactPoint.do>.

Rozporządzenie spadkowe wprowadza ważny niuans w stosowaniu prawa państwa ostatniego miejsca zwykłego pobytu zmarłego. Art. 21 ust. 2 rozporządzenia dopuszcza bowiem odstępstwo od ogólnej reguły, jeśli w chwili śmierci zmarły był w sposób oczywisty bliżej związany z prawem innego państwa.

W motywie 25 ustawodawca wyjaśnił jak działa ta **klauzula korekcyjna**: można ją zastosować, gdy „zmarły przeniósł się do państwa zwykłego pobytu stosunkowo krótko przed śmiercią, a wszystkie okoliczności sprawy wskazują, że był on w sposób oczywisty bliżej związany z innym państwem”. Zgodnie z motywem 25 „ten oczywiście najbliższy związek nie powinien być jednak przywoływany jako pomocniczy łącznik w przypadkach, gdy ustalenie miejsca zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci okazuje się skomplikowane”.

GOOD TO KNOW

Rozporządzenie spadkowe nie jest jedyną regulacją zawierającą klauzulę korekcyjną. Klauzule takie zawierają chociażby rozporządzenia Rzym I (art. 4 ust. 3) i Rzym II (art. 4 ust. 3).

Odnosząc się do klauzuli korekcyjnej zawartej w rozporządzeniu Rzym I, TSUE orzekł, iż sąd nie musi najpierw badać, czy prawo uznane za właściwe wykazuje ścisły związek z przedmiotową sytuacją; sędzia może od razu ustalić, czy sprawa ma ściślejszy związek z

innym państwem. Jeszcze nie wiadomo, czy Trybunał rozszerzy tę dość liberalną interpretację na klauzule korekcyjne zawarte w rozporządzeniu spadkowym (Wyrok Trybunału z dnia 6 października 2009 roku, *Intercontainer Interfrigo SC (ICF) przeciwko Balkenende Oosthuizen BV*, sprawa C-133/08).

W naszej sprawie istnieje małe prawdopodobieństwo zastosowania klauzuli korekcyjnej. Mike przeprowadził się do Niemiec i zamieszkał tam na stałe. Mężczyzna zawsze pracował w Niemczech, a poza tym w kraju tym mieszka jego córka. Jego ostatnim łącznikiem z Polską jest nieruchomości, którą kupił w Poznaniu. Trudno więc sobie wyobrazić, żeby Mike miał być w oczywisty sposób bliżej związany z Polską.

Odpowiedź na pytanie 4:

W badanej sprawie zastosowanie ma prawo niemieckie, gdyż ostatnim miejscem zwykłego pobytu Mike'a były Niemcy. Należy więc odwołać się do niemieckich przepisów, aby ustalić, czy Walese przysługuje prawo do spadku po mężu. Fakt, że nieruchomości jest położona na terenie Polski nie ma znaczenia przy określaniu, czy kobieta ma do niej jakiegokolwiek prawo.

Pytanie 5 – scenariusz alternatywny

Załóżmy, że po przeprowadzce do Polski i wspólnym zamieszkaniu z Waleką, Mike zaczyna poszerzać listę swoich klientów, dodając do niej polskie firmy. Wysiłki mężczyzny opłacają się i już po kilku miesiącach większość jego klienteli stanowią przedsiębiorstwa z Polski. Zbyt duże zaangażowanie w pracę odbija się jednak negatywnie na jego małżeństwie z Waleką. Na początku 2017 roku para postanawia rozstać się na jakiś czas i zastanowić nad przyszłością związku. Mike przeprowadza się do Frankfurtu nad Odrą i kontynuuje współpracę z polskimi klientami. W czerwcu 2017 roku mężczyzna ginie w wypadku samochodowym, niedługo przed zaplanowanym spotkaniem z Waleką, podczas którego para miała zdecydować o przyszłości swojego małżeństwa. Wszystkie pozostałe fakty sprawy pozostają identyczne, jak w pierwszym scenariuszu. Prawu którego państwa podlega spadek Mike'a?

W przypadku tego scenariusza sprawa nie jest już tak oczywista: Mike wyprowadził się do Niemiec, ale tylko na jakiś czas – para chciała od siebie na chwilę „odpocząć”. Strony uzgodniły, że za jakiś czas do siebie wrócą. Chociaż Mike nie mieszkał w Polsce, nadal współpracował z polskimi klientami. Nie jest do końca jasne, czy Mike i Waleka rzeczywiście wróciliby do siebie po okresie rozłąki. To wszystko sprawia, że trudniej nam ustalić, gdzie znajdowało się ostatnie miejsce zwykłego pobytu mężczyzny.

Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z rozporządzeniem spadkowym, dana osoba może mieć tylko jedno miejsce zwykłego pobytu. Chociaż ustalenie tego miejsca może nastroić pewne trudności, nie oznacza to, że można nie podjąć próby jego ustalenia, albo uznać, że zmarły miał kilka miejsc zwykłego pobytu.

Wyjściem może tu być zastosowanie klauzuli korekcyjnej zawartej w art. 21 ust. 2

rozporządzenia spadkowego. Założenie, że miejscem zwykłego pobytu Mike'a w chwili śmierci były Niemcy, uruchamia klauzulę korekcyjną. Argumenty przemawiające za tym, że Mike miał ściślejszy związek z Polską to m.in. jego zamiar powrotu do kraju, współpraca głównie z polskimi klientami, zamieszkanie przy granicy niemiecko-polskiej.

Odpowiedź na pytanie 5:

Prawem właściwym dla sprawy w scenariuszu alternatywnym jest prawo niemieckie, ponieważ Mike wyprowadził się na kilka miesięcy do Niemiec i nie wiadomo, czy w przyszłości zeszedłby się z żoną. Należy więc odwołać się do niemieckich przepisów, aby ustalić, czy Walesce przysługuje prawo do spadku po mężu. Jeśli jednak sąd znajdzie wystarczające argumenty, aby uruchomić klauzulę korekcyjną, zastosowanie mieć będzie prawo polskie.

Pytanie 6 – scenariusz alternatywny

Podczas weekendowego wypadu na południe Polski, zorganizowanego dla uczczenia pierwszej rocznicy ślubu, Mike pisze list do Waleski, w którym wyraża życzenie, aby w razie jego śmierci żona miała prawo – bez względu na to, czy będą pozostawać małżeństwem – do dalszego nieodpłatnego zamieszkiwania w domu w Poznaniu. Do napisania listu mężczyzna wykorzystuje papier firmowy hotelu, w którym zatrzymał się z Waleską. Po podpisaniu listu („Kocham, Mike”), mężczyzna przekazuje Walesce oryginał, a dla siebie zachowuje kopię. Waleska przedstawia list w sądzie, argumentując, że stanowi on ważny testament jej męża. Czy Jan i Julia mogą podważyć ważność testamentu, podnosząc zarzut, że nie został on sporządzony zgodnie z niemieckim prawem? Wszystkie pozostałe fakty sprawy pozostają identyczne, jak w pierwszym scenariuszu.

Waleska zamierza powołać się na testament sporządzony przez Mike'a. Dokument ten został przygotowany bez pomocy prawnika, należy więc najpierw zastanowić się, czy ma on moc wiążącą.

W tym celu należy sprawdzić, czy testament mężczyzny spełnia obowiązujące wymogi formalne. Wymogi te zostały określone przede wszystkim w Konwencji haskiej z 1961 r. (Konwencja dotycząca kolizji praw w przedmiocie formy rozporządzeń testamentowych sporządzona 5 października 1961 r.). Obowiązuje ona w 42 krajach, w tym w Niemczech i Polsce. U jej podstaw leży przekonanie o konieczności zapewnienia jak najszerszej swobody testowania i rozporządzania własnym majątkiem.

Zgodnie z art. 75 ust. 1 rozporządzenia spadkowego Konwencja ma pierwszeństwo przed tym rozporządzeniem, w związku z czym ma ona zastosowanie, jeśli sprawa spadkowa toczy się w Niemczech lub w Polsce. Tam, gdzie Konwencja nie obowiązuje, zastosowanie ma art. 27 rozporządzenia, odnoszący się do ważności formalnej testamentów i testamentów wspólnych. Art. 27 nawiązuje do wymogów zawartych w Konwencji z 1961 roku i więc oba te akty nie różnią się znacząco.

Kiedy testament jest ważny w świetle Konwencji haskiej z 1961 r.? Konwencja nie zaleca stosowania jednego określonego prawa, ani nie narzuca określonej formy

testamentu. Podkreśla ona natomiast, że testament można uznać za ważny, jeśli spełnia on jeden z kilku alternatywnych warunków. Testament jest ważny pod względem formy, jeśli jest on zgodny z prawem wewnętrznym:

- i) miejsca, w którym spadkodawca dokonał rozporządzenia, albo
- ii) obowiązującym w państwie, którego obywatelem był spadkodawca bądź w chwili dokonania rozporządzenia, bądź w chwili śmierci, albo
- iii) miejsca, w którym spadkodawca miał miejsce zamieszkania bądź w chwili dokonywania rozporządzenia, bądź w chwili śmierci, albo
- iv) miejsca, w którym spadkodawca miał miejsce zwykłego pobytu bądź w chwili dokonywania rozporządzenia, bądź w chwili śmierci, albo
- v) w odniesieniu do nieruchomości – miejsca ich położenia.

W związku z powyższym w opisywanej sprawie pod uwagę należy wziąć prawo *Niemiec* (jako państwa, którego obywatelem był spadkodawca) i *Polski* (jako miejsca, w którym spadkodawca dokonał rozporządzenia i w którym miał miejsce zwykłego pobytu w chwili dokonywania rozporządzenia).

Aby ustalić wymogi formalnej ważności testamentu w świetle polskiego lub niemieckiego prawa można skorzystać z zasobów dostępnych w internecie (zob. Pyt. 4).

Zgodnie z prawem niemieckim i polskim testament wymaga dla swojej ważności sporządzenia w całości pismem ręcznym, podpisania i opatrzenia datą (§ 2247 BGB i art. 949 polskiego Kodeksu Cywilnego).

Wstępne ustalenia wskazują, że testament sporządzony przez Mike'a ma moc wiążącą.

Odpowiedź na pytanie 6:

Po zastosowaniu przepisów Konwencji haskiej z 1961 r. w odniesieniu do przedmiotowej sprawy można dojść do wniosku, że testament jest ważny, ponieważ spełnia wymogi formalne określone w prawie polskim i niemieckim.

Pytanie 7

Załóżmy, że testament Mike'a jest wiążący. Czy zmieni to sytuację Waleski?

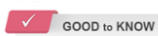
Jak już wiemy, testament jest ważny z formalnego punktu widzenia. Teraz należy się zastanowić, czy istnienie testamentu będzie miało wpływ na wybór prawa właściwego, a co za tym idzie – na sytuację Waleski.

Rozporządzenie spadkowe zawiera zapisy szczegółowe dotyczące testamentów i innych rozrządzeń na wypadek śmierci. One także opierają się na łączniku miejsca zwykłego pobytu

zmarłego. Kiedy jednak porównamy treść art. 24 rozporządzenia z treścią art. 21 ust. 1, zawierającego zasadę ogólną (tzn. stosowanie prawa państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu przed śmiercią), dostrzeżemy dwie ważne różnice.

- Pierwsza z nich ma związek z ustaleniem miejsca zwykłego pobytu nie w dniu śmierci spadkodawcy, ale w dniu sporządzenia testamentu (lub dokonania innego rozrządzenia na wypadek śmierci). Moment ten należy wziąć pod uwagę określając, gdzie spadkodawca miał miejsce zwykłego pobytu.
- Druga różnica polega na tym, że prawo miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy w czasie sporządzania testamentu nie zastępuje całkowicie prawa ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy. Prawo to ma zastosowanie tylko w odniesieniu do „dopuszczalności” i „ważności materialnej” testamentu.

Art. 26 definiuje pojęcie „ważności materialnej”. Obejmuje ono następujące elementy:

- zdolność osoby dokonującej rozrządzenia na wypadek śmierci do dokonania takiego rozrządzenia;
- szczególne przyczyny uniemożliwiające osobie dokonującej rozrządzenia dokonanie go na korzyść pewnych osób lub uniemożliwiające danej osobie otrzymanie majątku spadkowego od osoby dokonującej rozrządzenia;
- dopuszczalność przedstawicielstwa do celów dokonania rozrządzenia na wypadek śmierci;
- interpretacja rozrządzenia;
- oszustwo, przymus, błąd oraz wszelkie inne kwestie związane ze zgodą lub zamiarem osoby dokonującej rozrządzenia.

W przedmiotowej sprawie Mike mieszkał w Polsce w czasie, gdy napisał list do Waleski. Należy więc odwołać się do przepisów prawa polskiego, aby ustalić dopuszczalność i ważność materialną testamentu. Art. 24 prowadzi więc do zastosowania innego prawa niż zasada ogólna zawarta w art. 21.

Możliwość zastosowania art. 24 oznacza, że jedna sprawa spadkowa będzie podlegać różnym prawom. Jest to istotne odstępstwo od określonej w rozporządzeniu reguły, zgodnie z którą każda sprawa spadkowa powinna być rozpatrywana w ramach jednego systemu prawnego. W motywie 37 rozporządzenia czytamy, że prawu właściwemu „powinien podlegać ogół spraw dotyczących spadku, to znaczy cały majątek spadkowy, bez względu na charakter składników tego majątku i niezależnie od tego, czy składniki majątku znajdują się w innym państwie członkowskim, czy w państwie trzecim”. Mechanizm wynikający z art. 24 może prowadzić do sytuacji, w których sprawy dotyczące spadku podlegają kilku różnym prawom.

Zgodnie z rozporządzeniem każda osoba może dokonać wyboru prawa właściwego, któremu podlegać będą sprawy związane z jej spadkiem (art. 22), przy czym prawo wybrane przez spadkobiercę reguluje ogół tych spraw.

Jeśli wybór dokonany w testamencie jest ważny, wówczas wybrane prawo właściwe odnosi się do wszystkich spraw dotyczących spadku. Innymi słowy, nie dochodzi do fragmentacji sprawy spadkowej.

Odpowiedź na pytanie 7:

W badanym przypadku istnienie testamentu ma wpływ na dziedziczenie:

- zasadniczo dziedziczenie majątku po Mike'u odbywać się będzie zgodnie z prawem niemieckim, ponieważ mężczyzna miał miejsce stałego pobytu w Niemczech w chwili śmierci.
- Z drugiej strony dopuszczalność i ważność materialna testamentu podlegają prawu polskiemu.

Jeśli testament jest dopuszczalny i posiada ważność materialną na podstawie polskiego prawa, sąd powinien wziąć ten fakt pod uwagę przy ustalaniu praw Waleski do majątku po zmarłym mężu.

Pytanie 8

Wróćmy teraz do pierwszego scenariusza (nie biorąc pod uwagę scenariusza alternatywnego z pytania 5 i 6). Załóżmy, że niemiecki sąd – po zastosowaniu polskiego prawa do ustalenia praw Waleski do nieruchomości oraz niemieckiego prawa w zakresie spadku po Mike'u – wydaje orzeczenie, w którym uznaje Jana i Julię za współwłaścicieli – razem z Waleską – domu w Poznaniu.

8.1. Czy Jan i Julia mogą uzyskać w sądzie europejskie poświadczenie spadkowe (ECS), aby dochodzić swoich praw w Polsce?

8.2. Czy organy w Polsce mogą odmówić wykonania ECS powołując się na fakt, że miejscem stałego pobytu zmarłego w chwili zgonu była Polska, a co za tym idzie niemieckie władze nie miały jurysdykcji do wydania poświadczenia?

Rozporządzenie spadkowe wprowadza nowy instrument: europejskie poświadczenie spadkowe (ECS). Jest to dokument przygotowywany przez organy w jednym państwie członkowskim, który może być wykorzystywany przez spadkobierców, zapisobierców, wykonawców testamentu lub zarządców spadku do wykazania swoich praw i statusu w innym państwie członkowskim (art. 63).

- System ECS ma charakter *fakultatywny* (art. 62 ust. 2), co oznacza, że korzystanie z poświadczeń nie jest obowiązkowe. Spadkobiercy lub zapisobiercy mogą wykazać swoje prawa/ status w ramach innego systemu: wiele państw członkowskich wyszło im bowiem na przeciw, ustanawiając w tym celu odpowiednie instrumenty. Obywatele mogą korzystać z takich poświadczeń zgodnie z zasadą pomocniczości.
- ECS jest instrumentem *jednolitym*: jego istnienie i skutki podlegają w całości przepisom rozporządzenia spadkowego. Wydając poświadczenie lub rozpatrując jego skutki, władze państwa członkowskiego powinny kierować się wyłącznie rozporządzeniem, a nie wewnętrznym prawem danego państwa.

- Państwa członkowskie mogą swobodnie decydować, które *organy będą uprawnione* do wydawania europejskich poświadczeń spadkowych w ich porządku prawnym. Art. 64 lit. b stawia tylko jeden warunek: aby organem wydającym był taki „który na mocy prawa krajowego jest właściwy do rozpoznawania spraw spadkowych”. W niektórych państwach członkowskich ECS wydawany jest przed sądy, w innych – przez notariuszy. W jeszcze innych krajach istnieje system mieszany, w którym organami upoważnionymi do wystawiania poświadczeń są zarówno sądy, jak i notariusze.
- Europejskie poświadczenie spadkowe wystawia się na *specjalnym formularzu*, dostępnym we wszystkich europejskich językach. Korzystanie z tego formularza ułatwia obieg dokumentu między państwami członkowskimi.

W art. 69 rozporządzenia wyjaśniono *skutki poświadczenia*: Ogólnie rzecz ujmując, władze wszystkich państw członkowskich muszą uznać informacje zawarte w poświadczeniu, a dotyczące statusu i praw spadkobierców i zapisobierców, za prawdziwe. Motyw 71 Preambuly wskazuje, że poświadczenie „nie powinno być z samej swej istoty tytułem wykonawczym, lecz powinno mieć skutek dowodowy; należy też domniemywać, że prawidłowo stwierdza ono okoliczności, które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla określonych kwestii, takich jak ważność materialna rozrządzenia na wypadek śmierci”. Prawodawca dodaje szczegółowe zapisy, których celem jest ochrona uzasadnionych oczekiwań osób trzecich mających do czynienia ze stroną, której status i prawa wykazywane są za pośrednictwem europejskiego poświadczenia spadkowego.

- Oryginał dokumentu nie podlega obiegowi, ale jest przechowywany przez organ wydający. Strony, które chcą z niego skorzystać, wnoszą o wydanie poświadczanego odpisu dokumentu. Poświadczony odpis ECS zachowują ważność przez sześć miesięcy (art. 71 ust. 3).

8.1. Czy Jan i Julia mogą uzyskać w sądzie europejskie poświadczenie spadkowe (ECS)?

Państwa członkowskie mogą swobodnie decydować, które organy będą uprawnione do wydania europejskich poświadczeń spadkowych. W motywie 70 wyjaśniono, iż: „Każde państwo członkowskie powinno ustalić w ustawodawstwie wewnętrznym, które organy mają być właściwe do wydania poświadczenia – czy będą to sądy zgodnie z definicją przyjętą do celów niniejszego rozporządzenia, czy inne organy właściwe w sprawach spadkowych, takie jak na przykład notariusze”.

Informacje dotyczące oficjalnych powiadomień o organach właściwych do wydania poświadczenia, dokonanych przez państwa członkowskie dostępne są na portalu e-Sprawiedliwość (art. 78 ust. 1 lit. c).

Organem właściwym do wydawania ECS w Niemczech są sądy lokalne („Amtsgericht”).

Wyjątkiem jest Badenia-Wirtembergia, w której poświadczenia wydają notariusze (przynajmniej do końca 2017 roku).

Przed wydaniem ECS dany organ powinien zbadać, czy posiada jurysdykcję. Zgodnie z art. 64 poświadczenie wydaje się w państwie członkowskim, którego sądy mają jurysdykcję na mocy art. 4, 7, 10 lub 11 rozporządzenia.

Ponieważ z badanej sprawy wynika, że miejscem stałego pobytu Mike'a w chwili śmierci były Niemcy, to właśnie niemieckie sądy będą mieć jurysdykcję do wydania poświadczenia (art. 4).

Aby określić, który sąd lokalny posiada jurysdykcję w sprawie, należy odwołać się do stosownych reguł wewnętrznych państwa członkowskiego.

8.2. Czy polskie organy mogą zakwestionować jurysdykcję niemieckiego sądu, który wydał ECS?

Zgodnie z art. 69 ust. 1 rozporządzenia „poświadczenie rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania jakiegokolwiek szczególnej procedury”.

Rozporządzenie ustanawia system uznawania poświadczeń bez konieczności dopełniania dodatkowych formalności („de plano”): europejskie poświadczenie spadkowe rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich i nie musi być wcześniej przedstawiane lokalnym organom do zatwierdzenia. Pod tym względem system przyjęty w rozporządzeniu jest identyczny jak ten dotyczący uznawania orzeczeń zagranicznych sądów (art. 39 ust. 1 rozporządzenia).

Oznacza to, że po wydaniu poświadczenia w jednym państwie członkowskim, wszystkie pozostałe państwa członkowskie związane rozporządzeniem zobowiązane są do jego akceptacji.

Inaczej niż w przypadku orzeczeń (art. 40) rozporządzenie nie wymienia podstaw nieuznania europejskich poświadczeń spadkowych (takich jak np. sprzeczność z porządkiem publicznym albo naruszenie praw pozwanego).

Zgodnie z rozporządzeniem organy państw członkowskich, w których ma dojść do wykonania ECS, nie mogą odmówić uznania poświadczenia. Państwo wykonania nie może powoływać się na porządek publiczny ani żadne inne przeszkody, aby wstrzymać skuteczność dokumentu. Zasada ta dotyczy także jurysdykcji organu wydającego: państwo członkowskie wykonujące ECS nie może jej zakwestionować.

Rozporządzenie przewiduje jednak dwie możliwości zmiany, sprostowania lub uchylecia poświadczenia. Można z nich skorzystać w kraju wydania, a nie w kraju wykonania

europejskiego poświadczenia spadkowego.

- Organ wydający może zweryfikować własne poświadczenie w dwóch sytuacjach: może on sprostować/zmienić dokument, jeśli okaże się, że zawiera on błąd pisarski; Jeśli natomiast dokument zawiera błędne lub nieprawidłowe informacje, organ może wprowadzić konieczne zmiany lub uchylić poświadczenie (art. 71).
- Ponadto art. 72 umożliwia odwołanie się od decyzji organu sądowiczego wydającego ECS w danym państwie członkowskim. Osoba uprawniona do wystąpienia o wydanie poświadczenia może wnieść do sądu wniosek o uchylenie decyzji organu wydającego, jeśli ten odmówił sprostowania, zmiany lub uchylenia poświadczenia.

We wszystkich powyższych przypadkach możliwe jest także złożenie wniosku o zawieszenie skutków poświadczenia (art. 73).

Odpowiedź na pytanie 8:

- Jan i Julia mogą złożyć wniosek o wydanie ECS do sądu właściwego w Niemczech;
- Poświadczenie wydane przez niemiecki sąd powinno zostać uznane przez organy w Polsce. Te ostatnie nie mogą kwestionować jurysdykcji niemieckiego organu wydającego.